مقاله پژوهشی
(Original paper)

پیش‌بینی سطوح مختلف مکانیسم‌های دفاعی بر اساس پنج عامل بزرگ شخصیت در دانشجویان

سعید زندی[1*]، زهرا شهابی‌نژاد[2]، اعظم برهان[3]

۱- کارشناس ارشد مشاوره‌ی خانواده، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲- کارشناس ارشد مشاوره و راهنمایی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران

۳- کارشناس ارشد روانشناسی کودکان استثنایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

* پست الکترونیک: English.zandi@gmail.com

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش‌ها نقش برخی آسیب‌ها و اختلالات روانی را در پیش‌بینی مکانیسم‌های دفاعی نشان داده‌اند اما بررسی این رابطه در گروه‌های بهنجار کمتر مورد توجه قرار گرفته است. هدف مطالعه‌ی حاضر، پیش‌بینی سطوح مختلف مکانیسم‌های دفاعی بر اساس پنج عامل بزرگ شخصیت در دانشجویان می‌باشد.

مواد و روش کار: از منظر شیوه‌ی گردآوری داده‌ها، مطالعه‌ی حاضر توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه‌ی آماری پژوهش، تمامی دانشجویان دانشگاه تهران که در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ مشغول به تحصیل بودند را در بر می‌گرفت. از میان جامعه‌ی آماری، ۱۷۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. دانشجویان به فرم کوتاه پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت کاستا و مک کری و پرسشنامه سبک‌های دفاعی آندروز، سینگ و باند پاسخ دادند. جهت تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی سازگاری و برون‌گرایی می‌توانند استفاده از مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته را پیش‌بینی کنند. یافته‌های مطالعه حاکی از آن بود که ویژگی‌های شخصیتی روان‌رنجوری و مسئولیت، پیش‌بینی کننده‌ی استفاده از مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته هستند؛ همچنین ویژگی‌های شخصیتی روان‌رنجوری و سازگاری استفاده از مکانیسم‌های دفاعی روان‌آزرده را پیش‌بینی می‌کنند.

نتیجه‌گیری: به نظر می‌رسد که ویژگی‌های شخصیتی در استفاده‌ی دانشجویان از مکانیسم‌های دفاعی نقش مهمی دارند و ممکن است بررسی آن‌ها بتواند تحلیل‌های بالینی را تسهیل نماید. به عبارت دیگر، ویژگی‌های فردی می‌توانند به‌عنوان یک منبع اطلاعاتی در بررسی دفاع‌های روان‌شناختی موثر واقع شوند.

واژه‌های کلیدی: صفات شخصیتی، سبک دفاعی، رشدیافته، رشدنایافته، روان‌آزرده

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

مقدمه

مکانیسم‌های دفاعی یکی از مهم‌ترین مفاهیم روان-تحلیل‌گری در مطالعه‌ی شخصیت است. این مکانیسم‌ها، فرآیندهای تنظیم‌کننده‌ی خودکاری هستند که برای کاهش ناهماهنگی شناختی و به حداقل رساندن تغییرات ناگهانی در واقعیت درونی و بیرونی از طریق تأثیرگذاری بر چگونگی ادراک حوادث تهدیدکننده عمل می‌کنند (۱). فروید مکانیسم‌های دفاعی را به‌عنوان کارکردهای ذهنی تعریف می‌کند که از افراد در برابر اضطراب زیاد ناشی از رویدادهای استرس‌زای بیرونی و حالت‌های مخرب درونی محافظت می‌کند (۲). او سبک دفاعی شخصی، یعنی فراوانی استفاده از مکانیسم‌های دفاعی متفاوت در مقایسه با دیگران را متغیر اصلی برای شناخت شخصیت و میزان سازش‌یافتگی می‌داند (۳). شواهد تجربی نشان داده‌اند که می‌توان سبک‌های دفاعی را برحسب سلسله‌مراتبی از سازش‌یافتگی تنظیم کرد (۱،۴). سبک‌های دفاعی سازش‌یافته با پیامدهای سلامت جسمانی و روانی در ارتباط هستند (۵) و سبک‌های دفاعی سازش‌نایافته با بسیاری از شاخص‌های منفی سلامت مانند اختلال‌های شخصیت و افسردگی مرتبط می‌باشند (۶، ۴).

ممکن است مکانیسم‌های دفاعی برحسب نوع کنش‌وری، بهنجار یا نابهنجار و کارآمد یا ناکارآمد باشند (۳). پژوهشگران بر اساس طبقه‌بندی سلسله-مراتبی وایلنت در مورد مکانیسم‌های دفاعی، ۲۰ مکانیسم را به سه سبک دفاعی رشدیافته (شامل والایش، شوخ‌طبعی، پیش‌بینی و فرونشانی)، نوروتیک (شامل ابطال، نوع‌دوستی کاذب، آرمانی‌سازی و واکنش وارونه) و رشدنایافته (شامل فرافکنی، پرخاشگری منفعلانه، عملی‌سازی، مجزاسازی، ناارزنده‌سازی، خیال‌پردازی درخودمانده‌وار، انکار، جابه‌جایی، تفرق، دوپارگی، دلیل‌تراشی و بدنی‌سازی) تقسیم کرده‌اند. مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته به‌منزله‌ی شیوه‌های مواجهه انطباقی، بهنجار و کارآمد محسوب می‌شوند؛ درحالی‌که مکانیسم‌های دفاعی نوروتیک و رشدنایافته، شیوه‌های مواجهه غیرانطباقی و ناکارآمد هستند (۷).

به‌طورکلی مکانیسم‌های دفاعی از طریق اجتناب از اضطراب و یا شیوه‌ای خاص از مواجهه با اضطراب، شرایط روانی را سازمان و بقاء می‌بخشند. بنابراین این مکانیسم‌ها، تلاش‌هایی را در رویارویی با تعارض روانی انجام می‌دهند و رفتارهای مقابله‌ای را تسهیل می‌نمایند. با این وجود استفاده‌ی نامناسب و افراطی از آن‌ها می-تواند؛ رشد روانی را مختل کند و از پاسخ‌های مقابله‌ای مفید جلوگیری به عمل آورد. طبق تحقیقات، مکانیسم‌های دفاعی سازش‌یافته با پیامدهای سلامت جسمانی و روانی در ارتباط هستند؛ همچنین سبک‌های دفاعی سازش‌نایافته با بسیاری از شاخص‌های منفی سلامت مانند افسردگی مرتبط می‌باشد (۸). از سوی دیگر شواهد پژوهشی نشان داده‌اند که پرورش برخی از مکانیسم‌های دفاعی ازجمله مکانیسم پیشاپیش‌نگری که شامل برنامه‌ریزی واقع‌بینانه برای ناراحتی‌های آتی به‌صورت هدف‌محور است ؛ می‌تواند در تأمین سازگاری و سلامت روان افراد مؤثر باشد(۹). وایلانت و همکاران در پژوهش خود نشان داده‌اند؛ افرادی که مکانیسم‌های دفاعی پخته را به کار می‌برند؛ با فشار روانی به‌خوبی کنار می‌آیند و سازگارانه به تعارض پاسخ می‌دهند (۱۰). با توجه به نتایج مطالعه‌ی زوکالی و همکاران، افرادی که از مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته‌تر استفاده می‌کنند؛ خشم خود را بهتر مهار می‌کنند (۱۱).

برخی از پژوهشگران به بررسی مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته و پیامدهای نامطلوب آن‌ها بر دانشجویان

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

پرداخته‌اند. به‌عنوان مثال کرامر طی پژوهشی نشان‌داده است که مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته مانند فرافکنی، با تجربه‌ی خشم در دانشجویان رابطه‌ی مستقیم دارد (۱۲). یافته‌های حاصل از پژوهش محتشمی و همکاران، بیانگر آن است که میزان استفاده از سبک‌های دفاعی رشدنایافته (فرافکنی، انکار و خیال‌پردازی) و روان‌آزرده (دیگردوستی کاذب و ابطال) توسط دانشجویان با پیشرفت تحصیلی آن‌ها رابطه معکوس دارد. این در حالی است که دانشجویان با پیشرفت تحصیلی بالا بیشتر از مکانیسم دفاعی طنز (سبک دفاعی رشدیافته) استفاده می‌کنند (۱۳). پژوهش‌های دیگر در این حوزه نیز نشان داده‌اند که مکانیسم دفاعی ابطال با روش‌های کنترل ناسالم اضطراب (۱۳) و همچنین خیال‌پردازی مرضی با فقدان تفکر خلاق (۹) رابطه‌ی مستقیم دارند.

با توجه به آنچه گفته شد؛ استفاده از مکانیسم‌های دفاعی ناکارآمد می‌تواند سلامت روانی دانشجویانی که دسترنج معنوی و انسانی جامعه و آینده‌سازان این مملکت محسوب می‌شوند را به خطر بیندازد. زمانی که دانشجویان با شرایط استرس‌زا روبه‌رو می‌شوند؛ استفاده از مکانیسم‌های دفاعی ناکارآمد سلامت روان آن‌ها را تهدید می‌کند و عواقب نامطلوبی برای آن‌ها به دنبال دارد. چنانکه بر اساس نتایج مطالعه‌ی ضیغمی و همکاران، شیوع اختلالات مربوط به سلامت روان، یکی از دلایل اخراج و ترک‌تحصیل دانشجویان بوده است (۱۴). در حالی که اگر اداره‌ی پایش و سلامت روان وزارت علوم و مراکز مشاوره‌ی دانشگاه‌ها بتوانند با استفاده از ارزیابی‌های فردی احتمال به‌کارگیری مکانیسم‌های دفاعی ناکارآمد توسط دانشجو در آینده را پیش‌بینی نمایند؛ گام مؤثری در برنامه‌ریزی بهتر و پیشگیری از این پیامدهای نامطلوب برداشته خواهد شد.

شواهد پژوهشی حاکی از آن است که ویژگی‌های روان‌شناختی منفی می‌توانند؛ سازوکارهای دفاعی ناسازگارانه‌ی فرد را پیش‌بینی نمایند (۱۵،۱۶). برخی مطالعات نیز نشان داده‌اند که ویژگی‌های شخصیتی در پیش‌بینی مکانیسم‌های دفاعی نقش دارند. بر اساس تحقیقات سوامی و همکاران ، هر چه نمرات فرد در صفات شخصیتی مثبت بیشتر باشد؛ انتظار می‌رود که از سبک‌های دفاعی پخته‌تری استفاده نماید و بالعکس (۱۷). نتایج پژوهش محمدپناه اردکان و همکاران (۱۸) و کرامر و همکاران (۱۹) نیز بیانگر این بود که برون‌گرایی با سبک‌های مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته مرتبط است. علاوه بر این، یافته‌های حاصل از پژوهش بهزادی‌پور و همکاران نشان داد که روان‌رنجوری نیز با استفاده از مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته مرتبط است (۲۰). در حالی که کمتر مطالعه‌ای به بررسی امکان پیش‌بینی مکانیسم‌های دفاعی از روی سازه‌های شخصیتی در دانشجویان پرداخته است و در این حوزه خلأ پژوهشی مشهود می‌باشد. با عنایت به این مسئله، پژوهش حاضر قصد دارد؛ رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی با مکانیسم‌های دفاعی در دانشجویان را مورد مطالعه قرار دهد. شناخت این رابطه می‌تواند در شناسایی بیشتر پویائی‌های درون شخصیت موثر باشد؛ همچنین به‌عنوان یک یافته‌ی نظری در تبیین شخصیت افراد دانشجو مهم است و درعین‌حال می‌توان از یافته‌های پژوهش در ارتقای سطح بهداشت روانی دانشگاهیان استفاده نمود. کرامر نیز معتقد است که فهم چگونگی ترکیب ویژگی‌های شخصیتی و سازوکارهای دفاعی در پیش‌بینی پدیده‌هایی نظیر سلامت روانی و موفقیت، از اهمیت بالایی برخوردار است (۲۱). بنابراین به‌منظور بررسی هدف مطالعه‌ی حاضر، این سؤال مطرح می‌شود که آیا امکان پیش‌بینی

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

سطوح مکانیسم‌های دفاعی بر اساس پنج عامل بزرگ شخصیت در دانشجویان وجود دارد؟

مواد و روش کار

مطالعه‌ی حاضر از منظر شیوه‌ی گردآوری داده‌ها، جزء مطالعات توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه‌ی آماری پژوهش، تمامی دانشجویان دانشگاه تهران که در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ مشغول به تحصیل بودند را در بر می‌گرفت. از میان جامعه‌ی آماری، ۱۷۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. بعد از تشریح اهداف پژوهش و جلب مشارکت شرکت-کنندگان مبنی بر محرمانه‌بودن داده‌های پژوهشی، این دانشجویان به فرم کوتاه پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت و پرسشنامه سبک‌های دفاعی به‌طور همزمان پاسخ دادند. دستورالعمل نحوه‌ی پاسخ‌دهی به سؤالات برای آزمودنی‌ها توضیح داده و از آن‌ها درخواست شد که به‌دقت سؤالات را مطالعه و پاسخ‌های موردنظر را متناسب با ویژگی‌های خود انتخاب کنند. پس از تکمیل پرسش‌نامه‌ها ۱۲ مورد، فاقد اعتبار لازم برای نمره‌گذاری بودند. درنهایت نمونه‌ی موردمطالعه به ۱۵۸ نفر (۸۵ دختر و ۷۳ پسر) با میانگین سنی ۲۱/۰۷ تقلیل یافت. جهت تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد.

ابزارها

الف) فرم کوتاه پرسشنامه‌ی پنج عامل بزرگ شخصیت: این ابزار توسط کاستا و مک کری جهت سنجش پنج عامل بزرگ شخصیت ساخته شده است (۲۲). در پژوهش حاضر، از فرم کوتاه این ابزار استفاده گردید. این پرسشنامه مشتمل بر ۶۰ گویه است و در یک پیوستار پنج‌درجه‌ای (از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف) نمره‌گذاری می‌شود. پژوهش‌های متعددی، اعتبار و روایی این مقیاس را مورد تائید قرار داده‌اند. ازجمله در یک پژوهش طولی ۷ ساله، ضرایب اعتبار آن بین ۰/۵۱ تا ۰/۸۲ و ضرایب روایی بین ۰/۶۳ تا ۰/۸۱ به دست آمده است (۲۲). پژوهش‌های داخلی نیز ضرایب پایایی عوامل اصلی را از ۰/۵۳ تا ۰/۸۷ گزارش کرده‌اند (۲۳،۲۴). در مطالعه‌ی گروسی فرشی ضرایب آلفای زیرمقیاس‌های نوروزگرایی، برون‌گرایی، مقبولیت، وظیفه‌شناسی و گشودگی به ترتیب برابر با ۰/۸۶، ۰/۷۳، ۰/۸۰، ۰/۸۷ و ۰/۷۰ به دست آمده است (۲۴). در مطالعه‌ی کاویانی نیز ضریب اعتبار زیرمقیاس‌ها با روش بازآزمایی به فاصله‌ی دو ماه به شرح زیر گزارش شده است: روان‌پریشی ۰/۷۲، برون‌گرایی ۰/۹۲ و روان‌رنجوری ۰/۸۹ (۲۵).

ب) پرسشنامه‌ی سبک‌های دفاعی: پرسشنامه‌ی سبک‌های دفاعی، یک ابزار ۴۰ سؤالی می‌باشد که توسط آندروز و همکاران (۷) ساخته شده است و سه سبک دفاعی رشدیافته (پخته)، روان‌آزرده و رشدنایافته (ناپخته) را سنجش می‌کند (۲۶)؛ همچنین در مقیاس لیکرت ۹ درجه‌ای از (کاملاً مخالف ۱ تا کاملاً موافق ۹) نمره‌گذاری می‌شود. در نمره‌گذاری این آزمون برای هر سبک دفاعی، میانگین نمره‌های آن سبک محاسبه می‌شود. پرسشنامه‌ی سبک‌های دفاعی در ایران توسط حیدری نسب (۲۷) مورد بررسی و هنجاریابی قرار گرفته و نشان داده است که نسخه‌ی ترجمه شده‌ی این پرسشنامه، از نظر روایی همزمان است و سازه همانند نسخه‌ی اصلی روایی مطلوبی دارد؛ همچنین پایایی آن به روش بازآزمایی و محاسبه آلفای کرونباخ از میزان مناسبی برخوردار است.

ضریب آلفای کرونباخ هریک از سبک‌های رشدیافته، رشدنایافته و روان‌آزرده در نمونه‌ی ایرانی برای کل آزمودنی‌ها به‌ترتیب ۰/۷۵، ۰/۷۳ و ۰/۷۴،

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

برای دانشجویان پسر ۰/۷۴، ۰/۷۴ و ۰/۷۲ و برای دانشجویان دختر ۰/۷۵، ۰/۷۴ و ۰/۷۴ به دست آمده- است که نشان همسانی درونی رضایت‌بخش این پرسشنامه است (۲۸).

یافته‌ها

در جدول ۱ اطلاعات توصیفی مرتبط با ویژگی‌های شخصیتی و مکانیسم‌های دفاعی ارائه شده است.

جدول ۱: اطلاعات توصیفی مرتبط با ویژگی‌های شخصیتی و مکانیسم‌های دفاعی

متغیرها	میانگین	انحراف استاندارد
روان‌رنجوری	۲۳/۳۷	۵/۵۰
برون‌گرایی	۲۴/۸۷	۵/۲۳
گشودگی در مقابل تجربه	۲۶/۴۲	۵/۳۱
سازگاری یا توافق‌پذیری	۳۰/۲۷	۵/۴۷
مسئولیت یا وظیفه‌مداری	۳۳/۰۲	۶/۲۸
رشدیافته	۱۱/۴۷	۳/۰۳
رشدنایافته	۱۱/۱۹	۲/۷۵
روان‌آزرده	۱۰/۸۶	۳/۰۷

یافته‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که در ویژگی‌های شخصیتی، بالاترین میانگین مربوط به مسئولیت (وظیفه-مداری) و پایین‌ترین میانگین مربوط به روان‌رنجوری است. همچنین مکانیسم دفاعی رشدیافته بالاترین میانگین و مکانیسم دفاعی روان‌آزرده دارای پایین‌ترین میانگین بود. جدول ۲، ماتریس همبستگی میان ویژگی‌های شخصیتی و مکانیسم‌های دفاعی را نشان می‌دهد.

جدول ۲: ضریب همبستگی ویژگی‌های شخصیتی و مکانیسم‌های دفاعی

متغیرها	رشدیافته	رشدنایافته	روان‌آزرده
روان‌رنجوری	$-۰/۴۰^{**}$	$۰/۴۷^{**}$	$۰/۴۳^{**}$
برون‌گرایی	$۰/۵۰^{**}$	$-۰/۲۵^{**}$	$-۰/۲۲^{**}$
گشودگی در مقابل تجربه	$۰/۱۷^{*}$	۰/۰۱	-۰/۰۴
سازگاری یا توافق‌پذیری	$۰/۵۲^{*}$	$-۰/۳۷^{**}$	$-۰/۳۶^{**}$
مسئولیت یا وظیفه‌مداری	$۰/۲۹^{**}$	$-۰/۳۹^{**}$	$-۰/۳۲^{**}$

** p‹۰/۰۱ ، * p‹۰/۰۵

بر اساس اطلاعات جدول ۲، مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته با ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی، گشودگی در مقابل تجربه، سازگاری (توافق‌پذیری) و مسئولیت (وظیفه‌مداری)، همبستگی مثبت و معنی‌دار و با ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری، همبستگی منفی و معنی‌داری دارد. مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته و روان‌آزرده با ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی، سازگاری (توافق‌پذیری) و مسئولیت (وظیفه‌مداری)، همبستگی منفی و معنی‌دار و با ویژگی‌های شخصیتی روان‌رنجوری، همبستگی مثبت و معنی‌داری دارند اما میان مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته و روان‌آزرده با ویژگی شخصیتی گشودگی در مقابل تجربه، همبستگی

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

معنی‌داری مشاهده نگردید. جدول ۳، تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام ویژگی‌های شخصیتی با مکانیسم‌های دفاعی را نشان می‌دهد.

جدول ۳: تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام رابطه ویژگی‌های شخصیتی با مکانیسم‌های دفاعی

مکانیسم	ویژگی شخصیتی	R	R^2	F	B	β	t	P
رشدیافته	توافق‌پذیری	۰/۵۲۴	۰/۲۷۵	۴۹/۱۰	۰/۲۹	۰/۵۲۴	۷/۶۹	۰/۰۰۱
	برون‌گرایی	۰/۶۱۵	۰/۱۰۴	۴۷/۱۸	۰/۲۰	۰/۳۴۹	۵/۰۸	۰/۰۰۱
رشدنایافته	روان‌رنجوری	۰/۴۷۳	۰/۲۲۴	۴۴/۹۴	۰/۲۴	۰/۴۷۳	۶/۷۰	۰/۰۰۱
	وظیفه‌مداری	۰/۵۴۸	۰/۰۷۷	۳۳/۲۵	-۰/۱۳	-۰/۲۸۷	-۴/۱۲	۰/۰۰۱
روان‌آزرده	روان‌رنجوری	۰/۴۲۵	۰/۱۸۱	۳۴/۴۳	۰/۳۲	۰/۴۲۵	۵/۸۷	۰/۰۰۱
	توافق‌پذیری	۰/۴۷۸	۰/۰۴۷	۲۲/۸۹	-۰/۱۸	-۰/۲۳۵	-۳/۰۸	۰/۰۰۲

بر اساس نتایج جدول ۳، F مشاهده شده در مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته معنادار است و از کل مقدار ۳۷/۸ درصدی ضریب تبیین متغیر ملاک، ۲۷/۵ درصد به‌وسیله‌ی ویژگی شخصیتی سازگاری (توافق-پذیری) و ۱۰/۴ درصد به‌وسیله‌ی ویژگی شخصیتی برون‌گرایی تبیین می‌شوند. بنابراین چنین استنباط می-گردد که ویژگی شخصیتی سازگاری (توافق‌پذیری) و ویژگی شخصیتی برون‌گرایی با بتاهای (۰/۵۲۴ و ۰/۳۴۹) دارای سهم معنی‌داری در پیش‌بینی تغییرات مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته هستند. ویژگی‌های شخصیتی روان‌رنجوری، گشودگی در مقابل تجربه و مسئولیت (وظیفه‌مداری) پیش‌بینی‌کننده‌های معنی‌داری برای مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته نبودند. نتیجه‌ی دیگر جدول ۳ نشان داد که F مشاهده شده در مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته معنی‌دار است و از کل مقدار ۳۰ درصدی ضریب تبیین متغیر ملاک، ۲۲/۴ درصد به‌وسیله‌ی ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری و ۷/۷ درصد به‌صورت معکوس، به‌وسیله‌ی ویژگی شخصیتی مسئولیت (وظیفه‌مداری) تبیین می‌شوند. بنابراین چنین استنباط می‌گردد که ویژگی‌های شخصیتی روان‌رنجوری و مسئولیت (وظیفه‌مداری) با بتاهای (۰/۴۷۳ و ۰/۲۸۷-) دارای سهم معنی‌داری در پیش‌بینی تغییرات مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته هستند. ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی، گشودگی در مقابل تجربه و سازگاری (توافق‌پذیری)، پیش‌بینی-کننده‌های معنی‌داری برای مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته نبودند. جدول ۳ درباره‌ی مکانیسم‌های دفاعی روان‌آزرده نشان داد که F مشاهده شده در این متغیر نیز معنی‌دار است و از کل مقدار ۲۲/۸ درصدی ضریب تبیین متغیر ملاک، ۱۸/۱ درصد به‌وسیله‌ی ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری و ۴/۷ درصد به‌صورت معکوس، به‌وسیله‌ی ویژگی شخصیتی سازگاری (توافق‌پذیری) تبیین می‌شوند. بنابراین چنین استنباط می‌شود که ویژگی‌های شخصیتی روان‌رنجوری و سازگاری (توافق‌پذیری) با بتاهای (۰/۴۲۵ و ۰/۲۳۵-) دارای سهم معنی‌داری در پیش‌بینی تغییرات مکانیسم-های دفاعی روان‌آزرده هستند. در ضمن، ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی، گشودگی در مقابل تجربه و

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

مسئولیت (وظیفه‌مداری)، پیش‌بینی‌کننده‌های معناداری برای مکانیسم‌های دفاعی روان‌آزرده نبودند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر، با هدف بررسی نقش پیش‌بینی‌کنندگی استفاده از مکانیسم‌های دفاعی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان صورت گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که ویژگی شخصیتی سازگاری به‌صورت مستقیم تغییرات مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته را پیش‌بینی می‌نماید؛ بدین معنا که با افزایش سازگاری (توافق‌پذیری) در دانشجویان، سطوح استفاده آن‌ها از مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته افزایش می‌یابد. این یافته با مطالعاتی که رابطه‌ی مستقیم سازگاری روانی-اجتماعی با سبک دفاعی رشدیافته و دفاع‌های سازگارانه‌ای مثل والایش، طنز و پیشاپیش‌نگری را نشان داده‌اند؛ همسو می‌باشد (۲۹، ۳۰، ۲۱). در تبیین این یافته می‌توان به این نکته اشاره کرد که افراد سازگار اساساً نوع‌دوست و یاریگر هستند لذا با دیگران احساس همدردی می‌کنند و اعتقاد دارند که دیگران نیز با آن‌ها همین رابطه را دارند (۲۲). این افراد احتمالا از سبک‌های دفاعی رشدیافته که شیوه‌های سازش-یافته‌تر افراد بهنجار را در مواجهه با محیط نشان- می‌دهد؛ استفاده می‌کنند و شاید از این جهت می‌توانند با ایجاد تعادل بهینه بین انگیزه‌های متضاد، خشنودی روانی را به ارمغان آورند (۳۱).

یافته‌ی دیگر مطالعه‌ی حاضر نشان داد که ویژگی شخصیتی برون‌گرایی به‌صورت مستقیم تغییرات استفاده از سبک‌های دفاعی رشدیافته را پیش‌بینی می‌کند؛ بدین معنا که با افزایش برون‌گرایی در دانشجویان، سطوح استفاده آن‌ها از مکانیسم‌های دفاعی رشدیافته افزایش می‌یابد. یافته‌های حاصل از پژوهش محمدپناه اردکان و همکاران(۱۸) با تأیید همبستگی مثبت بین برون‌گرایی و سبک‌های دفاعی رشدیافته با نتایج پژوهش حاضر همسو بود. کرامر و جونز (۱۹) نیز طی مطالعه‌ای نشان دادند؛ افرادی که خودکنترلی، قاطعیت و هیجانات مثبت (از مؤلفه‌های برون‌گرایی) بیشتری نشان می‌دهند؛ از مکانیسم‌های دفاعی رشد-یافته‌تری چون همانندسازی بهره می‌برند. براساس دیگر مطالعات، سبک دفاعی رشدیافته با رابطه‌ی بین‌فردی لذت‌بخش، هوش هیجانی بالا (۳۲) و خوش‌بینی (۳۳) که از ویژگی‌های افراد برون‌گرا است؛ همبستگی مثبت دارد. در تبیین این یافته می‌توان به این نکته اشاره کرد که برونگراها افرادی اجتماعی هستند و علاوه بر دوستدار دیگران بودن و تمایل به برقراری ارتباط، این افراد در عمل قاطع، فعال و حراف یا اهل گفت‌وگو هستند. آن‌ها هیجان و تحرک را دوست دارند و به موفقیت در آینده امیدوار هستند (۲۲). به دلیل داشتن این ویژگی‌ها، آن‌ها احتمالا از سبک‌های دفاعی رشدیافته که با عزت‌نفس پایدار و پیامدهای مثبتی چون روابط اجتماعی مناسب و رضایت از زندگی مرتبط می‌باشند؛ استفاده می‌کنند (۳۴).

از نتایج دیگر پژوهش حاضر این بود که روان-رنجوری می‌تواند به صورت مستقیم استفاده از مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته را پیش‌بینی کند. بدین معنا که با افزایش روان‌رنجوری در دانشجویان، سطوح استفاده آن‌ها از مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته افزایش می‌یابد. این یافته با نتایج پژوهش بهزادی‌پور و همکاران (۲۰) همخوان بود. آن‌ها نشان دادند که هر چه میزان نوروزگرایی فرد، بالاتر باشد وی از مکانیسم‌های دفاعی نابهنجارتر و ناکارآمدتر و رشدنایافته بیشتر استفاده می‌کند. افرادی که نوروزگرایی بالایی دارند؛ از شناخت، تشخیص و توان کافی به‌منظور به‌کارگیری فرونشانی و والایش که کارآمدترین و رشدیافته‌ترین مکانیسم‌های دفاعی

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

است؛ برخوردار نمی‌باشند ولی از جابه‌جاکردن اضطراب به موضوع قابل‌تحمل‌تر و قابل‌کنترل‌تر استفاده می‌کنند. افرادی که نوروزگرایی بالایی دارند؛ تعداد بیشتری از نشانه‌های جسمانی را گزارش می‌کنند (۳۵،۳۶). نتایج حاصل از پژوهش محمدپناه اردکان و همکاران (۱۸) نشان داده است که در افراد داوطلب جراحی زیبایی، سبک‌های رشدنایافته با صفت شخصیتی آزرده‌خویی در جهت مثبت ارتباط دارند. در تبیین این یافته و با عنایت به اینکه داشتن احساسات منفی همچون ترس، غم، برانگیختگی، خشم، احساس گناه، احساس کلافگی دائم از ویژگی‌های افراد روان‌رنجور است؛ می‌توان گفت که هیجان‌های مخرب در سازگاری فرد و محیط تأثیر دارند و احتمالا دانشجویانی که نمره بالایی در این خرده‌مقیاس کسب می‌کنند؛ دارای باورهای غیرمنطقی، قدرت کم در کنترل تکانه‌ها و درجه‌ی انطباق ضعیف‌تری با دیگران باشند (۳۷). از این رو ممکن است؛ در موقعیت‌های استرس‌زا به مکانیسم‌های دفاعی رشد-نایافته متوسل شوند. این دفاع‌های رشدنایافته با عزت‌نفس ناپایدار و شکننده و پیامدهای منفی از قبیل اضطراب و افسردگی ارتباط دارند (۲۸).

یافته‌ی دیگر پژوهش نشان داد که کاهش ویژگی شخصیتی مسئولیت یا وظیفه‌مداری در دانشجویان می‌تواند؛ پیش‌بین افزایش استفاده از مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته باشد. این یافته با نتایج پژوهش محمدپناه اردکان و همکاران (۱۸) که حاکی از رابطه‌ی معکوس سبک‌های رشدنایافته با صفت مسئولیت‌پذیری بوده است؛ همخوانی دارد. در تبیین این یافته نمی‌توان دانشجویانی که در این خرده‌مقیاس، نمره‌ی پایین گرفته‌اند را افرادی فاقد پایبندی به اصول اخلاقی دانست. این افراد معمولاً دقت کافی برای انجام کارها از خود نشان نمی‌دهند؛ همچنین در جهت رسیدن به اهداف خود پا فشاری نمی‌کنند و بی‌ثبات هستند (۳۸). آنان با ایرادگیری‌های کسل‌کننده و فشار فوق‌العاده به خود در امور کاری و حرفه‌ای، زمینه‌ی استفاده از مکانیسم‌های دفاعی رشدنایافته که منجر به تحریف بیمارگونه واقعیت‌های درونی و بیرونی می‌شود را فراهم می‌کنند.

یافته‌ی دیگر پژوهش حاضر، حاکی از آن بود که ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری به صورت مستقیم، استفاده از مکانیسم‌های دفاعی روان‌آزرده را پیش‌بینی می‌کند؛ یعنی با افزایش روان‌رنجوری در دانشجویان، سطوح استفاده‌ی آن‌ها از مکانیسم‌های دفاعی روان-آزرده افزایش می‌یابد. به نظر می‌رسد افرادی که دارای سطوح بالای روان‌رنجوری هستند؛ نسبت به دیگران کمتر قادر به کنترل تکانش‌های خود می‌باشند و خیلی ضعیف‌تر از دیگران با استرس کنار می‌آیند. در نتیجه، هنگام مواجهه با مشکلات به‌جای پیدا کردن راه‌حل، برای تنظیم حالات هیجانی خود و کاهش تنش به مکانیسم‌های دفاعی ناسالم از جمله روان‌آزرده گرایش پیدا می‌کنند (۳۹). استفاده از این مکانیسم‌ها، اثرات نامطلوبی در پی خواهد داشت؛ از جمله آن که عملکرد و ظرفیت مدیریت هیجانی را در فرد کاهش می‌دهد (۴۰) و به‌جای آماده کردن او برای پذیرش کامل ماهیت و اندازه‌ی تهدید، به تحریف مفرط معنی و اثر تهدید منجر می‌شود (۴۱)؛ همچنین با تحریف بیش‌ازحد، مانع محافظت از انسجام خود می‌شود (۳۹).

بر اساس نتایج حاصل از پژوهش، کاهش ویژگی شخصیتی سازگاری در دانشجویان، می‌تواند استفاده‌ی بیشتر از مکانیسم‌های دفاعی روان‌آزرده را پیش‌بینی-نماید. این یافته با نتایج پژوهش کرامر و جونز (۱۹)، همخوان بود. در تبیین این یافته، می‌توان گفت؛ افرادی که نمره‌ی پایینی در سازگاری کسب می‌کنند؛ اغلب ستیزه‌جو، خودمدار و نسبت به دیگران شکاک

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

می‌باشند؛ همچنین رقابت‌جویی در آن‌ها بیشتر از همکاری‌کنندگی است (۳۷). احتمالا این افراد در شرایط استرس‌زا به استفاده از مکانیسم‌های دفاعی روان‌آزرده تمایل پیدا می‌کنند. این سبک دفاعی از میزان آگاهی هشیارانه‌ی فرد می‌کاهد؛ در نتیجه تلاش کمتری برای مقابله با آن تحریف صورت می‌گیرد (۴۲).

در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر شواهدی را برای تأثیرگذار بودن ویژگی‌های شخصیتی در استفاده از مکانیسم‌های دفاعی ارائه می‌دهد. سازوکارهای دفاعی رشدنایافته و روان‌آزرده به‌عنوان یک مانع برای درک واقعیت در فرد، امکان دفاع منطقی، مؤثر و رشدیافته را سلب می‌کند؛ زیرا دفاع منطقی به فرد اجازه می‌دهد تا به‌جای تحریف بیمارگونه‌ی واقعیت‌های درونی و بیرونی، با آگاهی از احساس‌ها، افکار و پیامدها بر تعارض‌های درونی نشأت‌گرفته از نیازها و انگیزه‌های مختلف خود غلبه کند (۱۳). بنابراین دانشجویانی که در مواجهه با اضطراب تهدیدکننده ایگو، از سبک‌های دفاعی رشدیافته بهره‌می‌گیرند؛ به سبب بهره‌مندی از تمرکز بیشتر بر منابع و تکالیف شناختی (۴۳) و با وجود موقعیت‌های اضطراب‌انگیز، می‌توانند پیشرفت تحصیلی بهتری داشته باشند (۱۳).

بر این اساس، پیشنهاد می‌شود که سمینارها و کارگاه‌های آموزشی برای دانشجویان در جهت شناخت هر چه بیشتر ویژگی‌های شخصیتی خود، آگاهی از سبک‌های دفاعی و پیامدهای استفاده‌ی هریک از این سبک‌ها برگزار شود تا به آن‌ها در به‌کارگیری بیشتر سبک‌های دفاعی رشدیافته کمک‌نماید؛ همچنین پیشنهاد می‌گردد که متخصصان بهداشت روان، یافته‌های پژوهش حاضر را در امور بالینی خود، جهت ارتقاء سلامت روان دانشجویان مدنظر قرار دهند. پژوهش‌های آتی می‌توانند؛ نقش ویژگی‌های جمعیت‌شناختی را نیز در این رابطه مورد توجه قرار دهند. از آنجا که این مطالعه بر روی یک نمونه از دانشجویان دانشگاه تهران صورت گرفته است؛ شاید معرف مناسبی از وضعیت کل جامعه نباشد لذا تعمیم نتایج، باید با احتیاط صورت پذیرد.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از کلیه‌ی دانشجویانی که در اجرای مطالعه حاضر با پژوهشگران همکاری نمودند؛ تقدیر و تشکر به عمل می‌آید.

References:

1. Vaillant GE. Ego mechanisms of defense and personality psychopathology. J Abnorm Psychol. 1994; 103(1): 44-50.
2. Offer R, Lavie R, Gothelf D, Apter A. Defense mechanisms, negative emotions, and psychopathology in adolescent inpatients. Compr Psychiatry. 2000; 41(1): 35-41.
3. Freud S. The ego and the id. In: Strachey J, Editor. The complete psychological works. New York: Norton; 1976.
4. Vaillant GE. Adaptation to life. Cambridge: Harvard University Press; 1998.
5. Vaillant GE. Adaptive mental mechanisms: Their role in a positive psychology. Am Psychol. 2000; 55(1): 89-98.
6. Perry JC, Cooper S. What do cross-sectional measures of defense mechanisms predict? In: Vaillant GE. Ego mechanisms of defense: A guide for clinicians and researchers. Washington, London: American Psychiatric Press; 1992. 195-216.
7. Andrews G, Singh M, Bond M. The defense style questionnaire. J Nerv Ment Dis. 1993; 181(4): 246-56.

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

8. Imanzad M, Atabeigi Momtaz G, Mousavimoghadam SR, Najafi N, Khodadadi Z. The effect of religious attitude and spirituality orientation on defense mechanisms. Med Sci J Islamic Azad Univ Tehran Med Branch. 2014; 23(1 & 4): 54-8.
9. Ourang T, Azad Fallah P, Dezhkam M. The study of defense mechanisms pattern regarding creative thinking level. Adv Cogn Sci. 2010; 12(47): 49-58.
10. Vaillant GE, Drake RE. Maturity of ego defenses in relation to DSM-III Axis II personality disorder. Arch Gen Psychiatry. 1985; 42(6): 597-601.
11. Zoccali R, Muscatello MRA, Bruno A, Cedro C, Campolo D, Pandolfo G, et al. The role of defense mechanisms in the modulation of anger experience and expression: Gender differences and influence on self-report measures. Pers Individ Dif. 2007; 43(6): 1426-36.
12. Cramer P. Defense mechanisms, behavior, and affect in young adulthood. J Pers. 2002; 70(1): 103-26.
13. Ganji K, Farghadani A, Mohtashami N. Main and interactional effects of defensive styles and mindfulness on the educational achievement of university students. New Thoughts on Education. 2013; 9(3): 95-115.
14. Zeighami M, Pour Bahaadini Zarandi N. The relationship between academic achievement and students' general health and coping styles: A study on nursing, midwifery and health students of Islamic Azad University – Kerman branch. Strides Dev Med Educ. 2011; 8(1): 41-8.
15. Bond M, Perry JC. Long-term changes in defense styles with psychodynamic psychotherapy for depressive, anxiety, and personality disorders. Am J Psychiatry. 2004; 161(9): 1665-71.
16. Blaya C, Dornelles M, Blaya R, Kipper L, Heldt E, Isolan L, et al. Do defense mechanisms vary according to the psychiatric disorder? Rev Bras Psiquiatr. 2006; 28(3): 179-83.
17. Swami V, Chamorro Premuzic T, Bridges S, Furnham A. Acceptance of cosmetic surgery: Personality and individual difference predictors. Body Image. 2009; 6(1): 7-13.
18. Mohammadpanah A, Yaghoobi H, Yusefi R. Personality traits and defense mechanisms in patients seeking for cosmetic surgery. JDC. 2012; 3(2): 72-82.
19. Cramer P, Jones CJ. Defense mechanisms predict differential lifespan change in self-control and self-acceptance. J Res Pers. 2007; 41(4): 841-55.
20. Behzadipour S, Rezaei Kargar F, Sepahmansour M, Noohi S. Personality traits and defense mechanisms in obese individuals as compared to individuals with nomal weight. Andisheh Va Raftar (Applied Psychology). 2011; 6(21): 25-34.
21. Cramer P. Personality change in later adulthood is predicted by defense mechanism use in early adulthood. J Res Pers. 2003; 37(1): 76-104.
22. Costa PT, McCrae RR. Four ways five factors are basic. Pers Individ Dif. 1992; 13(6): 653-65.
23. Haqshenas H. Persian version and standardizljtion of NED personality inventory-revised. Iran J Psychiatry Clin Psychol. 1999; 4(4): 38-48.
24. Garousi Farshi M. Normalization of NEO personality test and investigation of its psychometric properties and factor structure among Iranian university students [dissertation]. Tehran: Tarbiat Modares University; 1998. [In Persian]
25. Kavyani H. Biological theory of personality. Tehran: Sana Publication; 2003. [In Persian]
26. Watson DC, Sinha BK. Gender, age, and cultural differences in the Defense Style Questionnaire-40. J Clin Psychol.1998; 54(1): 67-75.

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

27. Heydarinasab L. Comparing defense mechanisms in clinical and non-clinical samples according to psychometric results of Persian Defense Mechanisms Questionnaire [dissertation]. Tehran: Tarbiat Modares University; 2006. [In Persian]
28. Besharat M. Personality and coping styles. Journal of Modern Psychological Researches. 2007; 2(7): 25-49.
29. MacGregor MW, Davidson KW, Barksdale C, Black S, MacLean D. Adaptive defense use and resting blood pressure in a population-based sample. J Psychosom Res. 2003; 55(6): 531-41.
30. Davidson KW, MacGregor MW, Johnson EA, Woody EZ, Chaplin WF. The relation between defense use and adaptive behavior. J Res Pers. 2004; 38(2): 105-29.
31. Alibakhshi Z. Relationship between defense mechanisms and narcistic personality disorder [dissertation]. Tehran: Shahid Beheshti University; 2006. [In Persian]
32. Namdarpour F, Sabouhi H. Relationship between defense mechanisms and job stress among male staff in Agriculture Jihad Organization, Isfahan. Second National Congress on Counseling; Islamic Azad University, Isfahan, Iran: 2011. [In Persian]
33. Maltby J, Day L. Forgiveness and defense style. J Genet Psychol. 2004; 165(1): 99-109.
34. Zeigler Hill V, Chadha S, Osterman L. Psychological defense and self-esteem instability: Is defense style associated with unstable self-esteem? J Res Pers. 2008; 42(2): 348-64.
35. Feldman PJ, Cohen S, Doyle WJ, Skoner DP, Gwaltney Jr JM. The impact of personality on the reporting of unfounded symptoms and illness. J Pers Soc Psychol. 1999; 77(2): 370-8.
36. Neitzert CS, Davis C, Kennedy SH. Personality factors related to the prevalence of somatic symptoms and medical complaints in a healthy student population. Br J Med Psychol. 1997; 70(1): 93-101.
37. Costa PT, McCrae RR. Revised NEO personality inventory (NEO PI-R) and NEO five-factor inventory (NEO-FFI). Psychological Assessment Resources; 1992.
38. Fathi Ashtiani A, Dastani M. Psychological tests: Assessing personality and mental health. Tehran: Besat; 2013. [In Persian]
39. Ahmadi M, Najafi M, Hosseini M SA, Ashori A. The comparison of defense mechanism styles and personality characteristics in addicts and healthy individuals. Research on Addiction. 2012; 6(23): 39-51.
40. Ganji M, Mohammadi J, Tabrizian S. Comparing emotional regulation and defense mechanisms in mothers of students with and without learning disabilities. Journal Of Learning Disabilities. 2013; 2(3): 54-72.
41. Farjad M, Mohammadi N, Rahimi C, Hadianfard H. the relationship between personality organization and defense mechanisms. Journal of Psychology. 2013; 17(1): 18-32.
42. Bowins B. Psychological defense mechanisms: A new perspective. Am J Psychoanal. 2004; 64(1): 1-26.
43. Hafezi F, Ahadi H, Enayati MSAD, Najarian B. The causal relationship between challenge and hindrance stress, burnout, motivation to learn with performance in Ahwaz Islamic Azad University. Knowledge & Research in Applied Psychology. 2007; 9(32): 145-166.

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]

Original paper

Predicting Defense Mechanisms based on Big Five Personality Traits among University Students

Saeid Zandi[1*], Zahra Shahabinejad[2], Azam Borhan[3]
1. M. A. in Family Counseling, University of Tehran
2. M. A. in Guidance and Counseling, Alzahra University
3. M. A. in Psychology of Exceptional Children, University of Tehran
* Corresponging author: English.zandi@gmail.com

Abstract
Backgrounds and Aim: Research shows a strong relationship between psychological disorders and defense mechanisms; however, prediction of defense mechanisms has not been well investigated in normal samples. The present study intended to investigate the effect of big five personality traits in defense mechanisms used by university students.
Material and Methods: In terms of data collection, the current study utilized a correlational descriptive research design. The population included all students of Tehran University in 2015-2016 academic year. Using random sampling method, 170 individuals were selected and NEO-Personality Inventory and Defense Style Questionnaire (DSQ) were administered to them. To analyze the data, Pearson correlation coefficient and stepwise regression method were employed.
Results: The findings showed that Agreeableness and Extraversion predict mature defense mechanisms. It was also shown that Neuroticism and Conscientiousness are good predictors of immature defense mechanisms. In addition, findings demonstrated that Neuroticism and Agreeableness predict use of neurotic defense mechanisms.
Conclusion: It seems that personality traits play a great role in types of defense mechanisms used by university students, and this may be put into consideration in research and clinical settings.
Keywords: Personality traits, Defense style, Mature, Immature, Neurotic.

[Downloaded from zanko.muk.ac.ir on 2026-10-30]